

PRO MINORITATE

*Identitás - megőrzés
kisebbségben és szórványban*

*1956: London, Szuez, Moszkva,
Varsó, Borgóprund*

2007/Tavaszi

TARTALOM

2007 TAVASZ

Előszó	3
Vetési László: „Mit cselekedjünk, hogy megmaradjunk!”	5
Szarka László: A szórványhelyzet identitásszerkezeti sajátosságairól	10
Csete Örs: Lesz-e a szórványnak magyar identitása 2020-ban?	20
Gereben Ferenc: A határon túli magyarok kulturális identitása (Különös tekintettel a tömb- és szórványmagyarságra)	24
Végel László: Zárt és nyitott identitás	39
Péntek János: Dinamikus nyelvi folyamatok és az identitás	53
Bodó Barna: A szórványtól a nemzetig – és vissza	63
Darvas-Kozma József: A szórványkérdés a Gyulafehérvári Érsekség szemszögéből	73
Lampl Zsuzsanna: Nemzeti identitás tömbben és szórványban	82
Gyurgyík László: Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében	92

Andócsi János: Az identitás nyomában, Horvátországban	106
Kolláth Anna: Anyanyelv és kétnyelvű oktatás a szlovéniai Muravidéken	110
Gerhard Baumgartner: Az ausztriai magyarság a szovjet megszállástól napjainkig (1945–2005)	122
Molnár József : A kárpátaljai tömb és szórványmagyarság identitástudatának eltérései	135
Magyarics Tamás: Egy „közlekedési baleset” a békés egymás mellett élés útján: A magyar forradalom és Nagy-Britannia	151
Tony Kemp-Welch: Szabadulás a sztálini örökségtől: Lengyelország 1956-ban	161
Varga Andrea: Ötven méltatlan év	182
Számunk szerzői	201

Molnár József

A KÁRPÁTALJAI TÖMB ÉS SZÓRVÁNYPOLYARSA IDENTITÁSTUDATÁNAK ELTÉRÉSEI

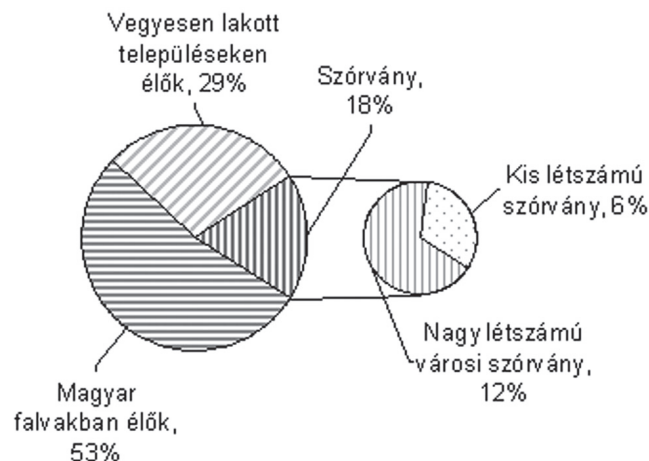
A kárpátaljai magyarság a kárpát-medencei nemzetrészek között a kisebb lélekszámúak közé tartozik (a 2001-es ukrán népszámlálás alkalmával a megyében 151,5 ezren vallották magukat magyarnak (*Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003b*), változatos településszerkezetének köszönhetően alkalmas a tömb–szórvány összevetésekre. A szórvány fogalma többféleképpen definiálható, így annak tekinthető

- a nyelvterületen kívül élő nemzetrészt, illetve
- a településen belül bizonyos (különböző szerzők által eltérően megadott) alacsony arányt el nem érő nemzetrészt.

Kárpátalja magyarságának a 75%-a a magyar nyelvterületen él. A magyar nyelvterületet magyar többségű települések viszonylag egységes (mindössze néhány kisebb település és vegyes lakosságú város által felzárkózott) sávja alkotja, amely Kárpátalja délnyugati részén húzódik az ukrán–magyar határral párhuzamosan, 15–20 km szélességen (1. ábra). A nyelvhatár egyes szakaszain vegyes lakosságú településekből álló sávot alkotva kiszélesedik, máshol vonallá szűkül.

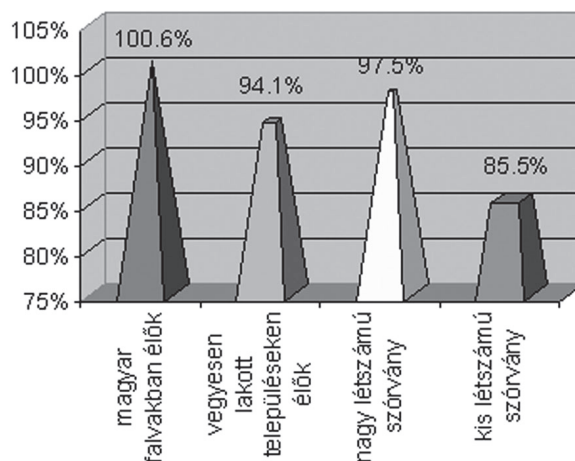
A magyar nyelvterületen kívül, ahol a kárpátaljai magyarok negyede él, találunk néhány jelentős részben (20–50%-ban) magyarok lakta nyelvterületet. Ilyenek a munkácsi járási Beregrákos, a felső-Tisza-vidéki Visk, Técső és Aknaszlátina (1. ábra). A szórványmagyság (amely a településen a népesség kevesebb, mint 20%-át teszi ki) jellemző településterülete a Felső-Tisza-vidék (Huszt, Királyháza, Rahó, Kőrösmező, Gyertyánliget stb.). A nyelvterület peremén fekvő Ungváron, Munkácson és Nagyszőlősen a magyarság a városban belüli aránya alapján szórványnak tekinthető, de a viszonylag nagy lélekszám, a nyelvterület közelsége és az anyanyelvi intézményrendszer kiépítettsége a szórványhelyzetnél kedvezőbb fejlődési feltételeket biztosít.

2. ábra. A kárpátaljai magyarok megoszlása a településen belüli arányuk szerint (a felhasznált adatok forrása: Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003a)

nemzetiségileg homogén magyar közegben élő nemzetrész száma a két népszámlálás között nem csökkent (3. ábra). A vegyesen lakott települések és a nagy létszámú városi szórvány magyarsága az átlaghoz közeli mértékben fogyott. Nagyon jelentős, közel 15%-os volt viszont a fogyás a kis lélekszámú szórvány körében. A különbségek elsődleges okát az asszimilációnak az egyes csoportokra gyakorolt eltérő mértékű hatásában látjuk, amit a nemzeti identitástudat egyik fokmérőjeként is értelmezhetünk.

3. ábra. A kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjai lélekszámának a változása 1989 és 2001 között, százalékban (a felhasznált adatok forrása: Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003a)

A nemzeti azonosságtudat erősségének egy másik mutatójaként alkalmazható a magát magyar anyanyelvűnek vallók aránya a magyarok között. Ilyen adatok, sajnos, csak járási, illetve megyei alárendeltségű városok szerinti bontásban állnak rendelkezésünkre, de mivel a magyarok települési aránya járások szerint jól differenciált, ez az adatbázis alkalmas az anyanyelvi összetétel vizsgálatára a magyarság települési aránya függvényében.

Összességében Kárpátalján a magyarok 97,1%-a jelölte meg anyanyelveként a magyart. Ez az arány ennél is magasabb azokban a járásokban (a Beregszásziban, Ungváriban, Nagyszőlősi és Munkácsiban), ahol a magyarok döntő része magyar falvakban él (1. táblázat). Magas értékek jellemzik a vegyesen lakott településeket is, amelyeket Beregszász város, illetve a Huszti és a Técsői járás reprezentál. 90% körül van a nagy létszámú ungvári és munkácsi városi szóránymagyarság körében a magyar anyanyelvűek aránya. A kis létszámú szórvány által lakott járások magyarsága (a táblázat alsó részében) jóval kisebb arányban használja anyanyelveként a magyart; összességében az itt élők 74,4%-a nyilatkozott így a 2001-es népszámlálás alkalmával.

1. táblázat. A magyar népesség anyanyelvi összetétele Kárpátalja közigazgatási egységeiben a 2001-es népszámlálás adatai alapján (Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003b)

Közigazgatási egység	A magyarok aránya, %	Adott anyanyelvűek aránya a magyarok között, %			
		magyar	ukrán	orosz	egyéb
Beregszászi járás	76,1	99,8	0,1	0,0	0,0
Ungvári járás	33,4	99,0	0,7	0,2	0,1
Nagyszőlősi járás	26,2	97,9	2,0	0,1	0,0
Munkácsi járás	12,7	98,9	1,0	0,0	0,2
Beregszász város	48,1	99,2	0,5	0,2	0,0
Husztói járás	3,9	98,3	1,6	0,1	0,0
Técsői járás	2,9	93,8	6,7	0,2	0,3
Munkács város	8,5	92,4	6,6	0,8	0,2
Ungvár város	6,9	87,7	9,5	2,4	0,3
Huszt város	5,4	77,1	22,2	0,5	0,1
Rahóci járás	3,2	75,9	23,8	0,2	0,1
Szolyvai járás	0,7	53,8	45,4	0,3	0,5
Perecsenyi járás	0,2	69,2	29,5	1,3	–
Ilosvai járás	0,1	73,7	25,4	0,9	–
Nagybereznai járás	0,1	66,7	33,3	–	–
Volóci járás	0,1	68,0	28,0	4,0	–
Ökörmezői járás	0,0	25,0	75,0	–	–
Összesen	12,1	97,1	2,6	0,2	0,1

A kis létszámú szórványban élő magyarok számának gyorsabb ütemű, döntően az asszimilációval magyarázható csökkenése, illetve a magyart közülük anyanyelvként megjelölők kisebb aránya, az adott nemzetrész gyengébb nemzeti azonosságtudatának a mutatóiként értelmezhetők.

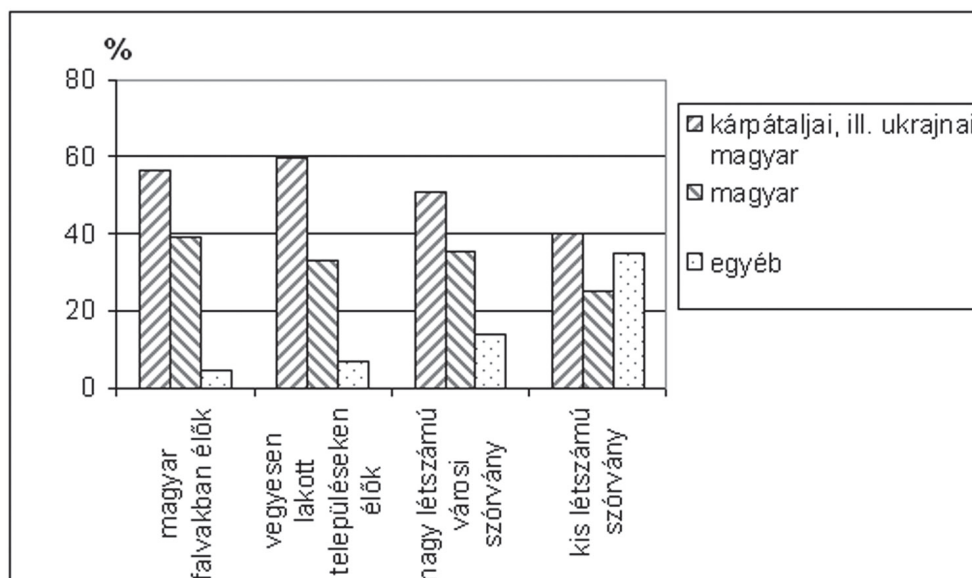
A rendszerváltás óta a kárpátaljai magyarság nemzeti identitására is kiterjedő leg-
 átfogóbb kérdőíves felmérés a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet által koordinált *MOZAIK 2001* volt. A felmérés a 15–29 éves korosztályból vett 500 fős reprezentatív mintára terjedt ki. A minta eloszlása, a reprezentativitás követelményeinek megfelelően, jól illeszkedett a kárpátaljai magyarság összességének az eloszlásához a magyarok települési aránya szerint is (2. táblázat). A továbbiakban ennek néhány eredményével próbáljuk számszerűsíteni a nemzeti azonosságtudat sajátosságait tömb–szórvány viszonylatban. A kérdőív azon kérdéseire adott válaszokat emeltük ki, amelyek a legmarkánsabb eltéréseket mutatták a vizsgált relációban.

2. táblázat. A kárpátaljai magyarság és a MOZAIK 2001 felmérés kárpátaljai adatközlőinek százalékos megoszlása a magyarság települési aránya szerinti kategóriáinként

Kategória	A kárpátaljai magyarok adott kategórián belüli		A felmérés résztvevői adott kategórián belüli	
	száma	aránya, %	száma	aránya, %
magyar falvakban élők	80 362	53,0	252	50,8
vegyesen lakott településeken élők	43 915	29,0	159	32,1
nagy létszámú szórvány	18 580	12,3	65	13,1
kis létszámú szórvány	8 659	5,7	20	4,0

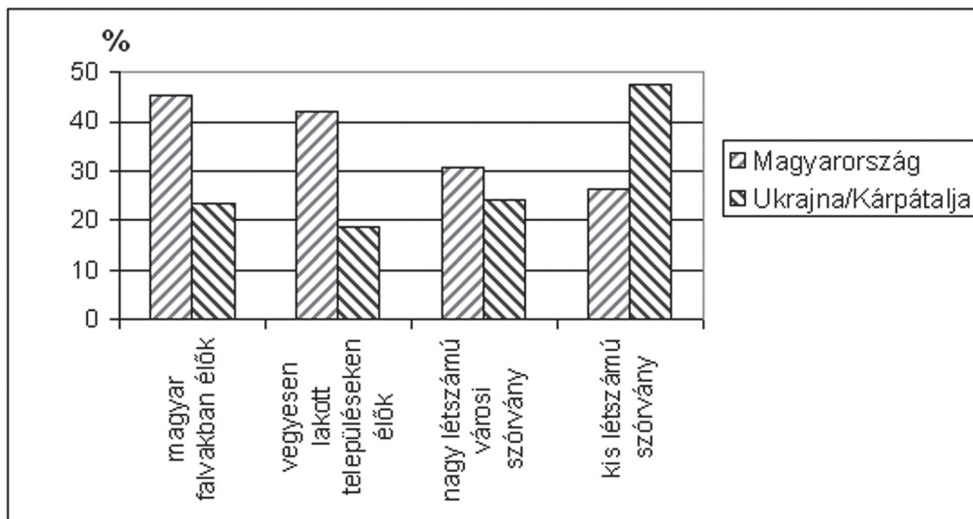
A felmérés egyik kérdésére válaszolva, az adatközlőknek azt kellett kiválasztani, hogy melyik csoporthoz tartozónak érzik leginkább magukat. A kárpátaljai magyar fiatalok valamivel több mint fele kárpátaljai, illetve ukrainai magyarként határozta meg magát. Azonban ezek aránya a szórványmagyarság körében alacsonyabb volt, mint a tömbben és a vegyesen lakott településeken élők között (4. ábra). Közel 40% egyszerűen magyarként írta le magát, de a szórványban élők körében ezek aránya is jóval kisebbnek, mindössze 25%-nak adódott. A tömbmagyarságnál magasabb arányban definiálták viszont a szórványban élők magukat egyéb kategóriába tartozóként, így ukrán állampolgárként vagy európaiként.

4. ábra. A „Leginkább úgy írnám le magamat, mint ...” mondat folytatásaként választott fő kategóriák százalékos megoszlása a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (MOZAIK 2001)

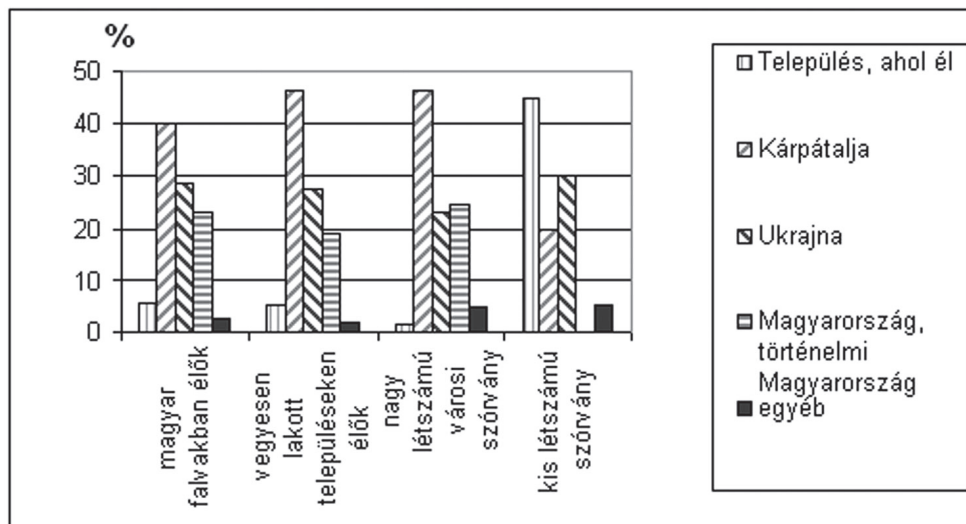

Az identitástudat feltárására irányuló másik kérdés azt tudakolta, hogy az adatközlő hol, melyik országban szeretne élni, ha szabadon választhatna. A válaszadók legnagyobb számban Magyarországot és Ukrainát, illetve Kárpátalját nevezték meg. A Magyarországot választók aránya egyenes összefüggésben volt a magyarság településen belüli arányával (5. ábra), a magyar falvak 45%-a és a kis számú szórvány 26%-a között változva. Az Ukrainát, illetve Kárpátalját választók aránya ezzel szemben az utóbbi kategóriában adódott a legmagasabbnak (47%), miközben a megye magyarságának fennmaradó csoportjaiban csupán 20% körül mozgott. Ennek alapján megkockáztathatjuk, hogy a kárpátaljai szórvány kötődése az anyaországhoz a tömbénél lazább, Ukrajnához és Kárpátaljához viszont szorosabb. A haza fogalma a megkérdezettek fiatalok több mint 40%-a esetében Kárpátaljával azonosult. Kivételt csak a kis létszámú szórványban élők jelentettek, akik közül mindössze 20% tekintette hazájának a megyét (6. ábra). A szórvány adatközlők közel fele a lakóhelyét nevezte meg mint ilyet, ami viszont ritkán fordult elő a kárpátaljai magyarok többi csoportjánál. Ukrainát a megkérdezettek mindegyik kategóriájában 20–30% nevezte meg hazájaként, míg Magyarország, illetve a történelmi Magyarország választásában a kis létszámú szórványban élő adatközlők válaszai (senki nem nevezte meg) a többi csoporttól ugyancsak jelentősen eltértek (akik 20% körüli arányban választották).

5. ábra. A „Ha szabadon választhatna, hol, melyik országban szeretne élni?” kérdésre Magyarországot és Ukrajnát/Kárpátalját választók százalékos megoszlása a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (MOZAIK 2001)

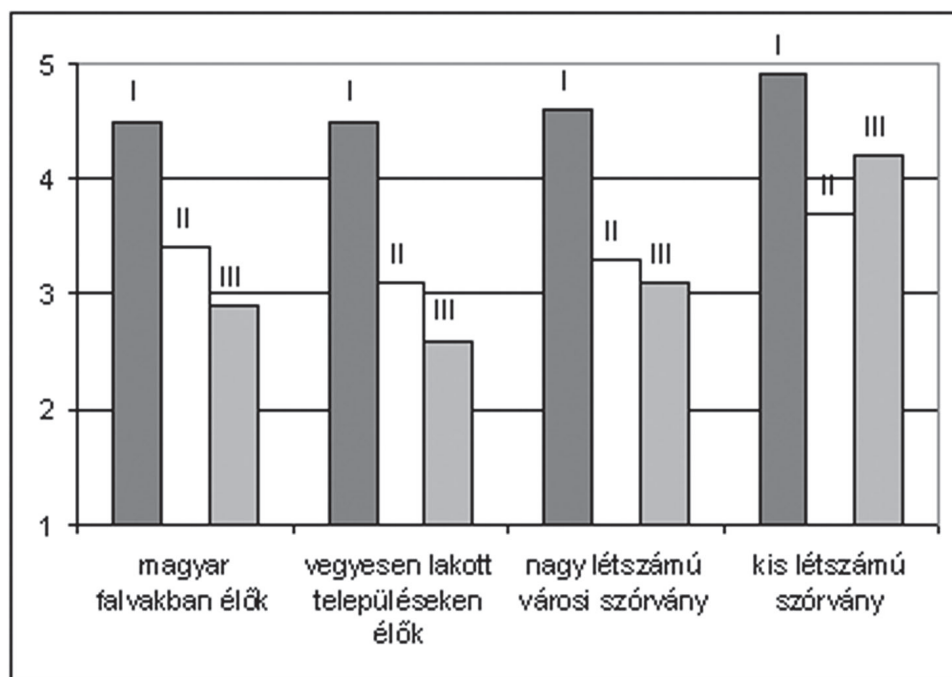

6. ábra. A „Mit tekint hazájának?” kérdésre adott válaszok százalékos megoszlása a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (MOZAIK 2001)

Az eddig bemutatott eredmények a szórványban élők gyengébb nemzeti identitástudatára engednek következtetni. Azonban a *MOZAIK 2001* felmérés más adatai ezzel ellentétes képet sugallnak. Ilyen például, a kárpátaljai magyarokkal, illetve magyarokkal kapcsolatos egyes állításokkal való egyetértés foka. A kárpátaljai magyarok általában büszkéek a magyarságukra, amit az adott kijelentéssel való egyetértés magas, az 1–5 skálán 4,5-et meghaladó mértéke támaszt alá. A szóránymagyarság válaszadói még ennél is magasabb, átlagosan 4,9-es értékben értettek egyet az említett állítással (7. ábra, I-es oszlopok). Ennél jóval kevésbé azonosultak a felmérés résztvevői azzal a megállapítással, hogy mások általában tisztelik a magyarokat, illetve a kárpátaljai magyarokat: az egyetértés foka 3,3 volt az 1–5 skálán. A kis létszámú szórvány körében ennél magasabb, 3,7-es átlagértéket rögzítettek (7. ábra, II-es oszlopok).

7. ábra. A kárpátaljai magyarokkal, illetve magyarokkal kapcsolatos alábbi állításokkal való egyetértés foka (1–5 skálán) a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (MOZAIK 2001)

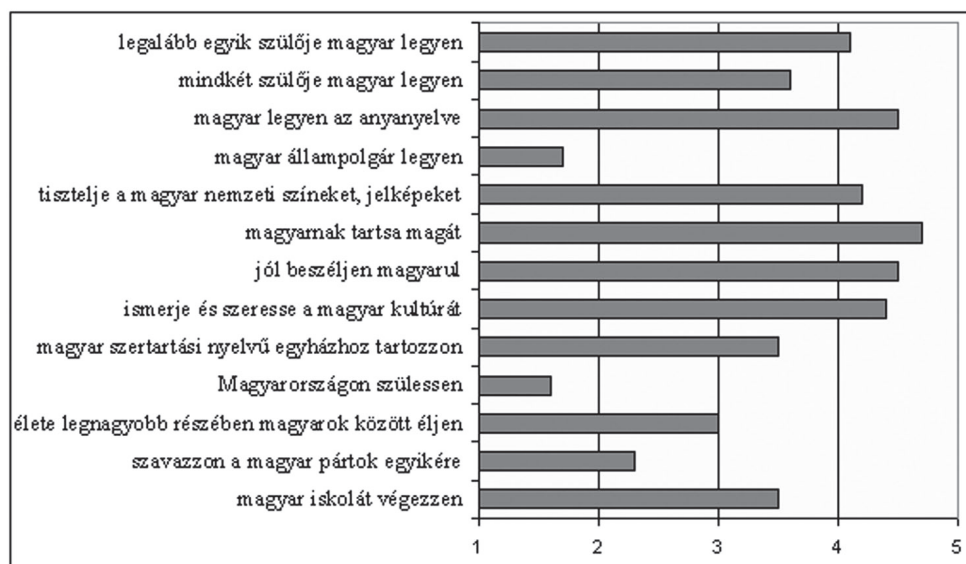

I – Büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok.
 II – Mások általában tisztelik a magyarokat.
 III – Előnyt jelent magyarnak lenni.

Még jelentősebb pozitív irányú különbséget mutat a szórvány válaszadók azzal kapcsolatos véleménye, hogy előnyt jelent-e magyarnak lenni. Miközben a felmérésben résztvevő kárpátaljai magyar fiatalok adott állítással való azonosulási foka csupán 2,9 volt az 1–5 terjedő skálán, a kis létszámú szórványban élők körében az érték 4,2-nek adódott (7. ábra, III-as oszlopok).

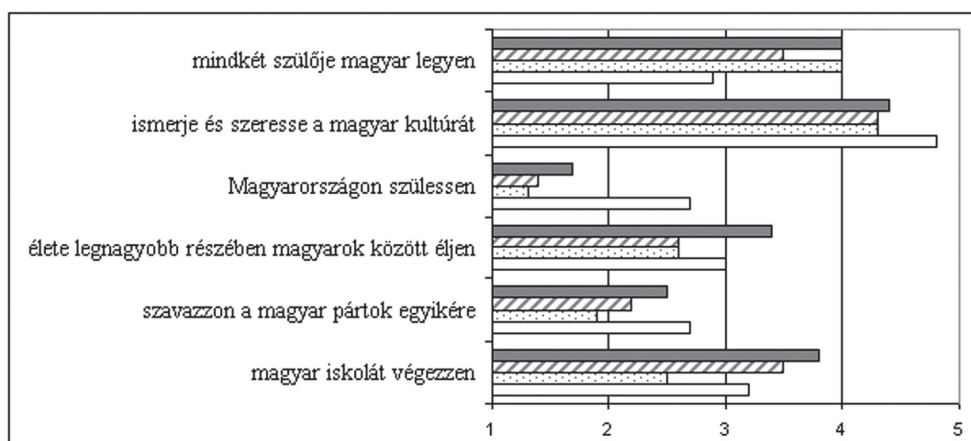
A nemzeti identitás fontos összetevője, mutatója, hogy mit érez az illető a nemzethez tartozás, a magyarság kritériumának. Az általunk idézett felmérés erre vonatkozó kárpátaljai eredményeit a 8. ábra szemlélteti. Első helyen a válaszadók a magyarság felkínált kritériumai közül azt hangsúlyozták, hogy valaki magyarnak tartsa magát. Ugyancsak magasra, 4,5 körültre értékelték azt, hogy magyar legyen az anyanyelve, illetve jól beszéljen magyarul, továbbá, hogy ismerje és szeresse a magyar kultúrát. A kisebbségben élő magyaroktól nem meglepő módon alacsony átlagot ért el a Magyarországon való születés és a magyar állampolgárság, mint a magyarság kritériuma. A magyarság egyes kritériumainak megítélésében a szórványban és a tömbben élő magyarok véleménye hasonló volt, azonban akadt számos jelentős eltérés is. A jelen munka témájának megfelelően most azokat az ismérveket részletezzük, amelyeket különböző mértékben tartottak fontosnak az egyes kárpátaljai magyar nemzetrészek.

8. ábra. Az „Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, fontos, hogy...” kezdetű állításokkal való egyetértés foka (1–5 skálán) a kárpátaljai magyar válaszadók körében (MOZAIK 2001)

A kis létszámú szórványban élők, például, jóval kisebb mértékben tartották a magyarság fontos ismérvének, hogy mindkét szülő magyar legyen (9. ábra, felső sor). Ez összefügghet azzal, hogy körükben jóval magasabb a vegyes házasságok aránya. A többieknek lényegesebbnek tartották viszont ők a magyar kultúra ismeretét és szeretetét, továbbá a magyarországi születést (9. ábra, második és harmadik sor). A 9. ábrán feltüntetett további három kritériumot érdekes módon az etnikailag homogén településeken és a kis létszámú szórványban élő magyarok tartották fontosabbnak, szemben a nagy létszámú városi szórvány magyarságával, illetve a vegyesen lakott településeken élőkkel.

9. ábra. Az „Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson, fontos, hogy...” kezdetű állításokkal való egyetértés foka (1–5 skálán) a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (színezett sávok – magyar falvak lakói, csíkozott – vegyesen lakott településeken élők, pontozott – nagy létszámú városi szórvány, fehér – kis létszámú szórvány; MOZAIK 2001)

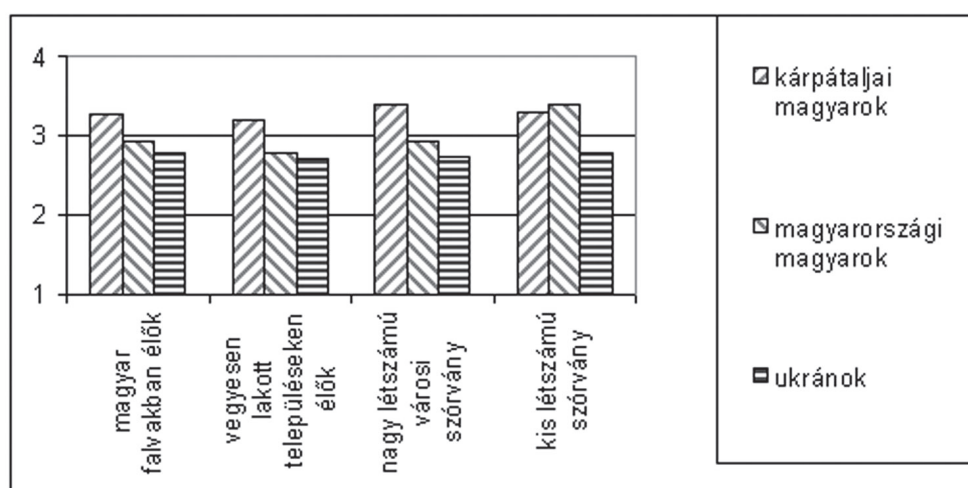

A *MOZAIK 2001* kutatás kérdőívének egy kérdéscsokra a válaszadóknak a saját és a többségi nemzethez való viszonyát feszegette. Ennek keretein belül pozitív és negatív tulajdonságokról (intelligens, lusta, becsületes, barátságtalan, összetartó, törekvő, toleráns) kellett eldönteni, hogy mennyire jellemzőek azok az 1–5 skálán a kárpátaljai és a magyarországi magyarokra, illetve az ukránokra. Az egyes tulajdonságok által kapott értékek elemzésére nem térünk ki, inkább ezek összesítéséből az illető nemzetek, illetve nemzetrészek általános megítélését mutatjuk be. Ennek mérőszámát (; a nagyobbértékek a kedvezőbb viszonyt mutatják) az alábbi képlettel határoztuk meg:

$$\bar{V} = \frac{\bar{I} + (5 - \bar{L}) + \bar{Be} + (5 - \bar{Ba}) + \bar{O} + \bar{T}}{6},$$

ahol $\bar{I}, \bar{L}, \bar{Be}, \bar{O}, \bar{T}$ – az adott nemzet, illetve nemzetrész intelligenciájának, lustaságának, becsületességének, barátságatlanságának, összetartóságának, toleranciájának az átlagos megítélése az 1–5 skálán. A negatív tulajdonságok értékeit az 5-ből kivonva megfordítottuk, a törekvőségre kapott átlagokat pedig, mivel ezt a tulajdonságot egyértelműen nem minősíthetjük sem pozitívnak, sem negatívnak, kihagytuk az elemzésből. Amint várható volt, a kárpátaljai magyarokban önmagukról élt a legpozitívabb kép, bár nem sokkal volt rosszabb az anyaországi magyarok és az ukránok megítélése sem. Az önértékelésben, akárcsak az ukránok átlagos megítélésében, nem jelentkezett jelentős különbség tömb–szórány viszonylatban. A magyarországi magyarok értékelésében viszont igen: a kis létszámú szórányban élők róluk alkotott képe jóval pozitívabb volt a többi csoporténál, sőt még az önmagukról alkotott képnél is (10. ábra).

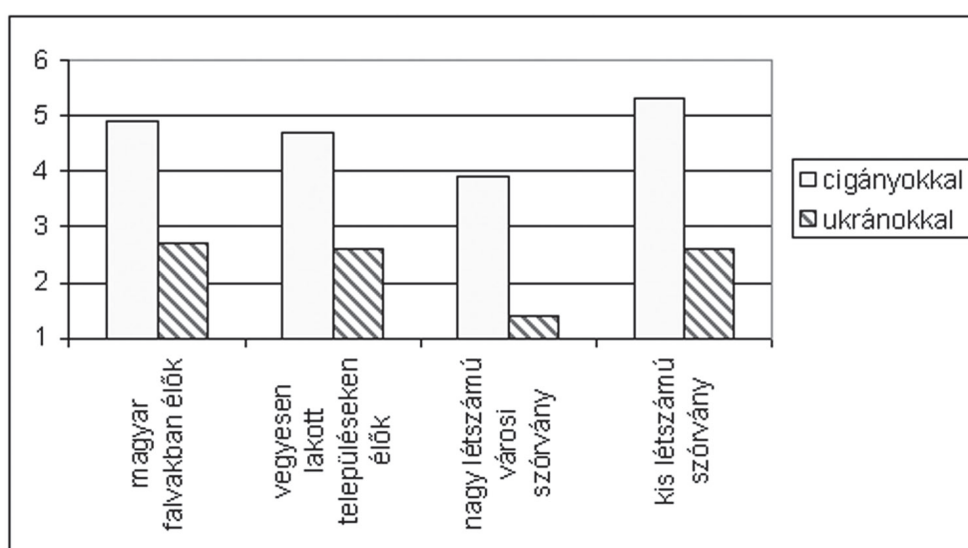
10. ábra. A kárpátaljai és a magyarországi magyarok, illetve az ukránok megítélése a kárpátaljai magyarság csoportjai által (1–5 skálán) a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (MOZAIK 2001)

A kárpátaljai magyaroknak a más etnikumokhoz való viszonyát tárta fel az idézett kutatás azon kérdése, amely azt firtatta, hogy milyen legközelebbi viszonyt fogadna el az adatközlő a felsorolt csoportokkal. A legtanulságosabbak az ukránokkal és a cigányokkal kapcsolatos válaszok, hiszen ezekkel a csoportokkal van Kárpátalja magyarsága a legszorosabb kontaktusban, velük kapcsolatban rendelkezik a legszélesebb körű személyes tapasztalatokkal. A két említett népcsoport elfogadottsága jelentősen eltért az adatközlők körében: az ukránokra vonatkozóan az elfogadó válaszok domináltak, a cigányok esetében az elutasítók (11. ábra). A legtoleránsabb válaszokat a nagy létszámú városi szórány magyarok adták mindkét népcsoport vonatkozásá-

ban. Ez összefügghet azzal, hogy számukra az ukránokkal és a romákkal való közeli viszony, együttélés még mindennaposabb. A cigányság valamivel magasabb fokú elutasítottsága a kis lélekszámú szórvány körében analóg módon összefügghet a kevesebb személyes tapasztalattal.

11. ábra. A „Milyen legközelebbi viszonyt fogadna el a cigányokkal és az ukránokkal?” (az 1–6 skálán, az 1-es a legközelebbi (családomba fogadnám), a 6-os a legtávolabbi (egy országban se lalnék vele) elfogadható viszonyt jelöli) kérdésre adott válaszok a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (MOZAIK 2001)

Miután áttekintettük a tömbben és szórványban élő magyarok nemzeti identitása néhány számszerűsíthető sajátosságát Kárpátalján, essen szó a szóránymagyarság nemzeti identitását erősítő fontosabb intézményekről. Ezek:

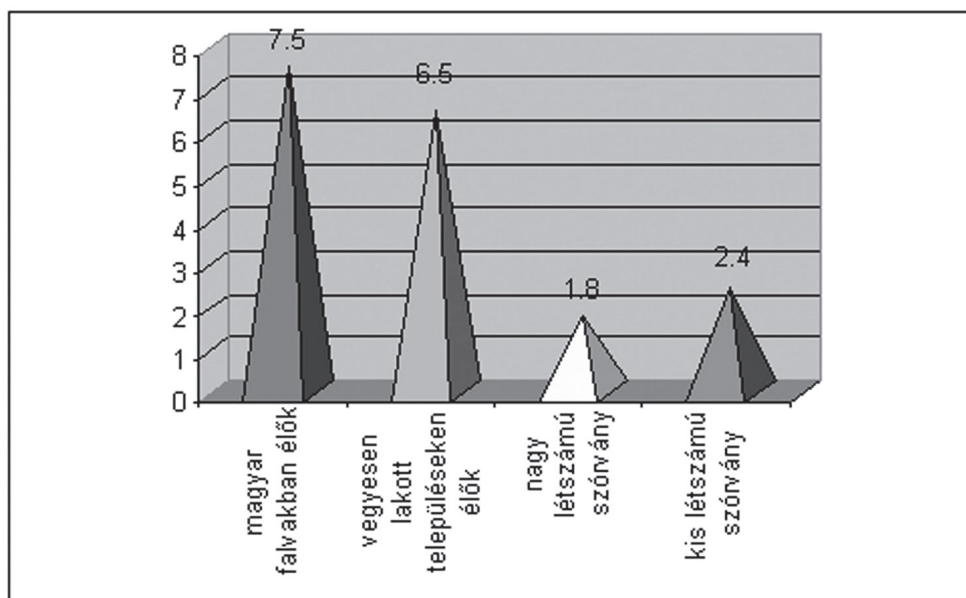
- a nemzeti egyházak,
- a magyar iskolák,
- a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
- a magyar civil szervezetek
- és a magyar média.

A nemzeti egyházak első helyen való említését indokolja, hogy Kárpátalján a szovjet időkben a kis létszámú szórványban a katolikus egyház volt a magyarság egyetlen anyanyelvi intézménye. A rendszerváltás után a református egyház is alapított vagy újraalapított szóránynyűlekezeteket. Azonban az egyházak számára természetes módon nem a nemzeti identitás őrzése az elsődleges: az utóbbi időben, az igényeknek megfelelően, mindkét egyház tart ukrán nyelvű istentiszteleteket is.

A magyar iskolákat a szórványvidékeken a szovjethatalom megszüntette. Újjászervezésük a rendszerváltás után indult. A kis létszámú szórványban élő magyar gyerekeknek jelenleg is csak alig 20%-a tanul magyarul. Az iskola fenntartásához optimális esetben is (viszonylag magas születésszám és beiskolázási arány) legalább 500 fős közösség kell, amit kevés helyen ér el a szórvány lélekszáma (csak Huszton, Rahón, Kőrösmezőn és Királyházán; *Molnár, Molnár D., 2005*). A bentlakásos iskolák jelenthetnének alternatívát, de egyelőre kevés szórvány gyereket sikerült az ezt céljának tekintő Munkácsi Katolikus Líceumba és Técsői Református Líceumba beiskolázni. Elterjedtek viszont a fakultatív oktatási formák (vasárnapi iskolák, fakultatív órák).

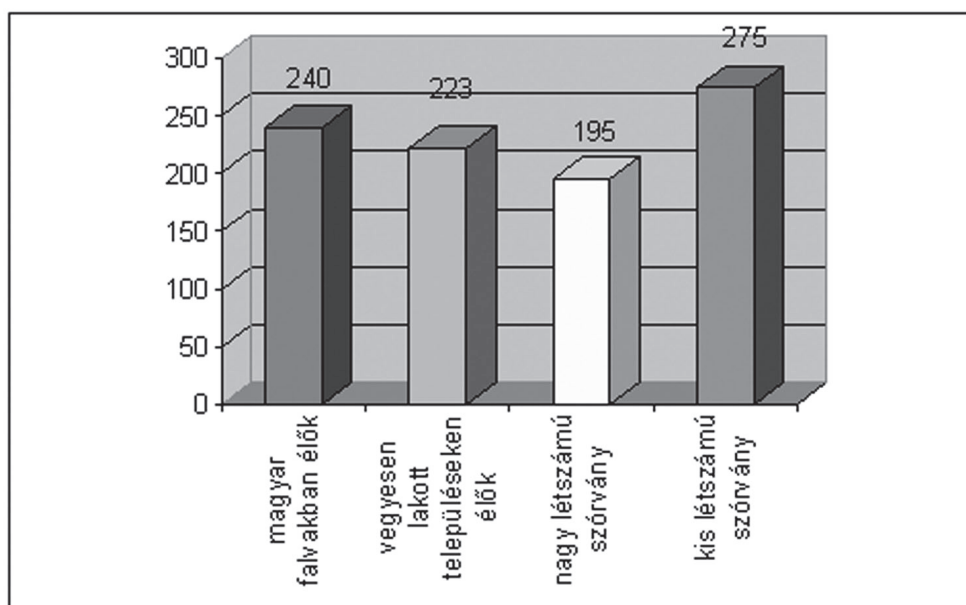
A szórványmagyarság identitásának az erősítését feladatának tekinti a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola is. Az intézmény előkészítőket szervez a szórványból érkező jelentkezők számára. Ennek is része lehet abban, hogy a kis létszámú szórvány magyarság, a nagyobb távolság ellenére, lélekszámaához viszonyítva nagyobb arányban tanul vagy tanult a főiskolán, mint a nagy létszámú városi (12. ábra). A KMF végzősei erősítik a szórványiskolák szakembergárdáját, szükség esetén a hallgatói is besegítenek az oktatásba azokban. A főiskolások részt vesznek a szórványgyerekek nyári anyanyelvi táboroztatásában.

12. ábra. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán tanultak/tanulók ezer főre vetített száma a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (forrás: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2006)

A kárpátaljai magyar civil szervezetek természetesen jelen vannak a szórványvidékeken is. Így a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség szórványprogramjával jelentősen hozzájárul a magyar nyelvű oktatás működtetéséhez. Továbbá a szórványtelepüléseken alapszervezetei vannak a kétpólusú helyi magyar politikum főszereplőinek, a Kárpátaljai Magyarok Kulturális Szövetségének és az Ukrajnai Magyarok Demokratikus Szövetségének is. A szórványban élő magyarok a 2006 tavaszán lebonyolított ukrajnai helyhatósági választáson átlagon felüli arányban szavaztak a magyar pártokra, ami összecseng azzal a korábbi megállapítással, hogy bizonyos vonatkozásokban a nemzeti öntudatuk erősebb a tömbben élőkénél (13. ábra).

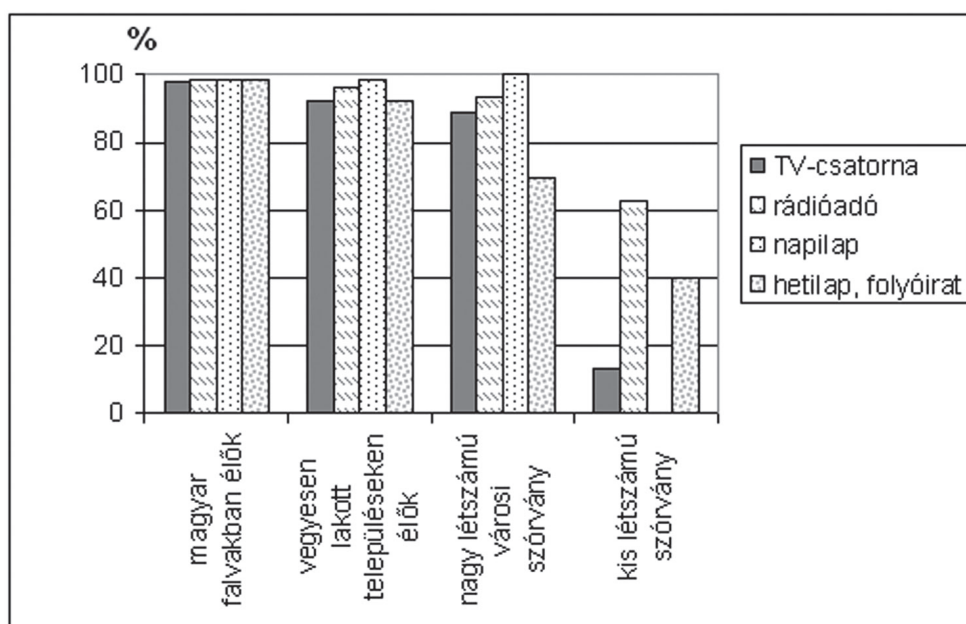
13. ábra. A 2006-os ukrajnai helyhatósági választásokon a magyar pártokra leadott voksok ezer főre átszámítva a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjaiban (a választási adatok forrása: <http://vibori.mukachevo.net/index-rezult.php>, 2006)

A magyar nemzeti identitás erősítésében fontos szerepet játszó magyar média alul-reprezentált a szórványvidékeken. Az anyaországi televízió- és rádiócsatornák vételi lehetőségei a magyar határtól távol eső szórvány területeken korlátozottak, és a helyi magyar sajtótermékek eljutásának is vannak korlátai. Ez tükröződik a nemzetrész médiafogyasztási szokásain is, amelyek a MOZAIK 2001 felmérés eredményei szerint jelentősen eltérnek a kárpátaljai magyarok többi csoportjától: míg az utóbbiak túlnyomó része leggyakrabban magyar nyelvű televízió- és rádióadókat néz, illetve

hallgat, és magyar lapokat olvas, a kis létszámú szóránymagyarságban élő magyarságnak ez csak a kisebb részére jellemző (14. ábra).

14. ábra. A leggyakrabban magyar TV-csatornát néző, magyar rádióadót hallgató és magyar lapot olvasók aránya a kárpátaljai magyarok települési arány szerinti csoportjain belül, százalékban (MOZAIK 2001)

Összefoglalva, a kárpátaljai tömb- és a szóránymagyarság nemzeti identitásában az alábbi fő eltéréseket sikerült számszerűsíteni:

- a nemzeti identitás gyengülése egyik fokmérőjének tekinthető asszimiláció folyamata a szóránymagyarságot jóval nagyobb mértékben érintette;
- körükben alacsonyabb az anyanyelvüknek a magyart tekintők aránya;
- a szóránymagyarság adatközlői kisebb arányban definiálták magukat *elsősorban* magyarként vagy kárpátaljai magyarként;
- a tömbben élőknek erősebb az érzelmi kötődése Magyarországhoz, mint Ukrajnához, míg a szóránymagyaroknál ez fordítva van;
- ugyanakkor a szóránymagyarságban élők nagyobb mértékben büszkéek a magyarságukra, érzik úgy, hogy előnyt jelent magyarnak lenni, és, hogy mások tisztelik a magyarokat;
- körükben jelentősebb volt a helyhatósági választásokon a magyar pártokra szavazók aránya.

Felhasznált források

- II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola*, 2006: Adattár.
Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003a: Adattár.
Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal (Закарпатське обласне управління статистики), 2003b:
Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень). Ужгород.
Molnár József, Molnár D. István, 2005: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa, Beregszász.
MOZAIK 2001: A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet Magyar fiatalok a Kárpát-medencében c. kérdőíves felmérésének adatai.
<http://vibori.mukachevo.net/index-rezult.php>, 2006.

SZÁMUNK SZERZŐI

VETÉSI LÁSZLÓ: református lelkész, Kolozsvár

SZARKA LÁSZLÓ: MTA Nemzeti Etnikai Kisebbségkutató Intézet, igazgató

CSETE ÖRS: oktatásfejlesztési szakértő, Apáczai Közalapítvány

GEREBEN FERENC: művelődésszociológus, Pázmány Péter Tudományegyetem

VÉGEL LÁSZLÓ: regény- és drámaíró, esszéista, publicista, Újvidék

PÉNTÉK JÁNOS: nyelvész, tanszékvezető egyetemi tanár, Babe-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

BODÓ BARNA: politológus, egyetemi adjunktus, Babeş-Bolyai Tudományegyetem – Szórvány Alapítvány, Temesvár

DARVAS-KOZMA JÓZSEF: plébános (Csíkszereda), a gyulafehérvári érseki szórványbizottság titkára.

DR. LAMPL ZSUZSANNA: szociológus, Komensky Egyetem, Nyitra – Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja

GYURGYÍK LÁSZLÓ: szociológus, Selye János Egyetem, Komárom

ANDÓCSI JÁNOS: szerkesztő, Eszék-Baranya Megye Magyar Kisebbségi Önkormányzatának tagja

KOLLÁTH ANNA: nyelvész, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Maribori Egyetem

GERHARD BAUMGARTNER: történész, újságíró, Bécs

MOLNÁR JÓZSEF: demográfus, Kárpátaljai Magyar Főiskola

MAGYARICS TAMÁS: történész, ELTE BTK Amerikanisztika Tanszék,

TONY KEMP-WELCH: történész, University of East England, Norwich

VARGA ANDREA: történész-levéltáros, Bukarest

E havi lapszámunk megjelenését a

Köztársasági Elnöki Hivatal

támogatta.

Felelős kiadó: a kuratórium elnöke

A szerkesztőbizottság tagjai: Ablonczy Balázs, ifj. Bertényi Iván, Grüber Károly,
Klein András, Korhecz Tamás,

Kósa András László, Nagy Levente, Pósa Krisztián, Vizi Balázs, Zákonyi Botond

Alapító főszerkesztő: Tóth István

Tördelés: Magyar Judit

Szerkesztőség: 1075 Budapest, Károly krt. 9., VII/2. Tel.: 267 94 50, fax: 267 94 51

Levélcím: 1462 Budapest, Pf.: 771.

Internet-cím: www.prominoritate.hu

E-mail: promino.lap@mail.datanet.hu

Előfizethető postautalványon

Egy szám ára: 420 Ft

Előfizetési díj egy évre: 1500 Ft

Kiadja: Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány

Készült a Korrekt Nyomdaipari Kft.-ben

ISSN 1216/9927

A címlapot Fűri Katalin és Benedek Attila tervezte

A lapban olvasható cikkek nem feltétlenül egyeznek meg a szerkesztőség véleményével